

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia (OTDK)

Humán Tudományi Szekció

2025. április 15–17.

**KORA ÚJKORI ÉS ÚJKORI KERÁMIALELETEK
A MAROSVÁSÁRHELYI VÁRBÓL**

Szerző:

Aszalos Henrietta

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia
Kar, A kulturális örökség kutatása és hasznosítása mesterképzés

Témavezető:

dr. Molnár Kovács Zsolt egyetemi docens,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia
Kar, Magyar Történeti Intézet.

Kolozsvár

2023. május

Tartalomjegyzék

1. Bevezető.....	1
1. 1. A kutatás tárgya.....	1
1. 2. Cél, terminológia, módszertan	2
2. A kora újkori kerámia kutatástörténete	4
2. 1. Kutatástörténet Magyarországon	4
2. 2. Kutatástörténet Erdélyben	7
3. A marosvásárhelyi vár és egykori ferences kolostor kutatástörténete	9
3. 1. A 2001-es ásatás.....	10
3. 2. A 2003-as ásatás.....	10
4. A kutatott régészeti objektumok/rétegek ismertetése, leírása.....	12
5. A feldolgozott régészeti leletanyag ismertetése.....	15
5. 1. Kerámia töredékek	15
5. 2. Kályhacsempe, kályhaszem töredékek.....	25
6. Következtetések, összegzés	26
Irodalomjegyzék	28
Táblák jegyzéke	32
Mellékletek	

1. Bevezető

Az agyagból készült kerámiatárgyak, főként edények, évezredek óta fontos szerepet játszottak az emberiség történetében, köszönhetően tartósságuknak és viszonylag egyszerű előállítási módjuknak. A régészeti ásatások leletanyagában fontos helyet foglalnak el e tárgyak, mivel a legnagyobb számban kerülnek elő. Minden történelmi korszaknak megvannak a maga sajátos formái, típusai, a kerámia edényeket illetően.

A kora újkor folyamán, a három részre szakadt egykori Magyar Királyság, a Habsburg és az Oszmán Birodalom befolyási övezetében feküdt. Az egykori Magyar Királyság központi területének ekkor zajló története, a török hódoltság kora. Az Erdélyi Fejedelemség sajátos utat járt be ekkor. E korszakban végbemenő változások az anyagi kultúrát, így a kerámiaművességet is nagyban befolyásolták.

Az erdélyi kora újkori kerámiaművességet tekintve, a 16. századot még a késő középkori kerámiaformák jellemezték. A 17. században változás következett be a kerámiatárgyaknál, mivel elterjedtek a mázas kerámiák, de ugyanakkor a kerámiák formavilága is átalakult. A 16–17. század fordulójától megváltozott a kerámiák anyaga is, sokkal finomabbá vált, szemben az addigi érdesebb anyagú kerámiákkal. Az égetés és mázazás technikájának fokozatos tökéletesítése, a kerámiakészítés nagyarányú fejlődéséhez vezetett a kora újkorban.¹

1. 1. A kutatás tárgya

Kutatásom tárgya a marosvásárhelyi vár kora újkori és újkori (17–18. század) kerámiaanyagának egy kis szegmensének tipokronológiai és statisztikai vizsgálata. A 2001-es és a 2003-as évi feltárások leletanyagából származó leletegyüttesek, elsősorban a vár területén található egykori ferences kolostorból, az északi szárny déli fala mentén levő néhány kora újkori rétegből, ugyanakkor egy, a kápolna északi fala melletti kora újkori betöltési rétegből, valamint egy, a várkapuhoz közeli, 17. századi lakóház bontási rétegeből és szemétködréből származnak.

Az egyetemi alapképzéses szakdolgozatomban a marosvásárhelyi vár területéről, a 2011-es ásatás során feltárt egyik lakóház kályhacsempe- és

¹ SZŐCS 2004, 38.

kerámiaanyagát dolgoztam fel. A jelenlegi kutatásom során az előző kutatásom eredményeire és módszertanára nagyban támaszkodtam.

Bár már a 20. században történtek feltárások a vár területén, igazán csak a 2000-es évektől kezdődött el a vár szisztematikus feltárása. A marosvásárhelyi ferences kolostor korábbi kutatása során négy építési fázist különítettek el a kutatók. Az első építkezések az 1320-as évekre, míg az utolsó jelentős átépítések az 1480-as évekre tehetők. A 16. század közepén, a reformáció hatására, a város lakossága református hitre tért át, amelynek következtében a ferences rendház épületei elvesztették eredeti funkciójukat, így az épületek bizonyos részét a protestáns iskola vette át használatra. Idővel a templom és a torony kivételével lebontották az egykori ferences rendház épületeit, hogy a tervezett városfalakhoz építőanyagot szerezzenek. A marosvásárhelyi vár lakóházait a 17. században építették, majd a 18. században bontották le őket, amikor a várból osztrák laktanya lett.²

1. 2. Cél, terminológia, módszertan

A kutatásom célja a marosvásárhelyi vár kora újkori és újkori kerámiaanyagának egy kis szegmensének tipokronológiai és statisztikai elemzése, bemutatása, hasonlóan az alapképzéses szakdolgozatomban használt szempontok alapján. A kutatás részeként nagyon röviden kitérek a feldolgozott leletanyag fontosabb analógiáira is, lehetséges párhuzamokat keresve a Marosvásárhelyen kívüli egyéb fazekasközpontok termékeivel, egyéb települések hasonló leletanyagával.

Az általam, az államvizsga dolgozatomban már feldolgozott leletanyag, jó kiindulópontot biztosított a jelenlegi kutatás leletanyagának feldolgozásához, elemzéséhez. A kerámiafeldolgozás során használt terminológiát, illetve tipológiát, magyarországi, kora újkori kerámiával foglalkozó publikációkat követve alakítottam ki.³

Az általam feldolgozott leletanyag 522 kerámiatöredékből áll. Ennek legnagyobb részét (516 db) edényekből származó töredékek alkotják, míg a kályhacsempe- és kályhaszem-töredékek kisebb mennyiségben, mindössze 6 töredékkal képviseltetik magukat. A vizsgált leletanyag alapján a mázas kerámia volt a

² Soós 2011, 313–314.

³ Kolláth 2019, F. Lajkó 2007, Vizi 2006, 2010.

leginkább elterjedt típus, de egyaránt kedveltek voltak az angóbbal festett vagy díszített edények is. A kerámiaedények funkcióját tekintve a konyhai edények (fazekak, tárolóedények) vannak többségben, de az asztali edények (korsók, kancsók, tálak/tányérok, ivóedények) is nagy számban jelen vannak. Ezeket leggyakrabban világoszöld és fehér mázzal vonták be, de a barna, sárga, vörös és kék mázas edények is gyakoriak a leletanyagban.

A feldolgozott kerámiaanyag kutatásával betekintést lehet nyerni a kora újkor anyagi kultúrájába, ugyanakkor a marosvásárhelyi fazekasság történetével kapcsolatban is további információk szerezhetők. A kerámia tárgyak tanulmányozásával újabb információkkal gazdagodhatunk az egykori mezőváros, majd szabad királyi város anyagi kultúrájáról, háztartási kerámia tárgyairól, a várban levő egykori ferences kolostor viszonylatában.

A kutatásomhoz elsősorban a már meglévő szakirodalmat és régészeti jelentéseket használtam fel. A feldolgozott leletanyag digitalizációjához a CorelDraw és az AdobePhotoshop programot használtam. A leleteket egy Excel táblázatba vezettem be a feldolgozás első felében, majd statisztikákat és diagrammokat készítettem az egyes csoportokról. A leletek katalógusát táblázat formájában készítettem el, törekedve a leletek részletes leírására. A katalógusba a teljes feldolgozott anyag körülbelül fele került be végül, a reprezentatívabb darabok (272 darab). A katalógusba bekerült töredékekről fotó, valamint a legtöbbről profilrajz is készült. Néhány töredék restaurált állapotában került feldolgozásra.

A kerámiaanyag elemzésénél a klasszikus kerámiafeldolgozás módszertanát vettem figyelembe (anyag típus, kerámia forma, soványítás, díszítés, funkció, keltezés). A kerámia töredékeket funkcionális kategóriák szerint csoportosítottam, aszerint, hogy a konyhai, vagy az asztali kerámiák csoportjába tartoztak. Próbáltam az egyes formákat is elkülöníteni az egyes kerámia csoportoknál, a fazekaknál, tárolóedényeknél például a perem típusokat figyeltem meg.

A dolgozat végén, a Mellékletekben, a leletek katalógusa, valamint a táblák kaptak helyet. Ezeket követik a vizsgált régészeti objektumok/rétegek bedigitalizált rajzai, majd pedig a feldolgozott leletanyag díszítéseit összefoglaló táblázat, végül az edény részeit meghatározó ábra, amelyek a katalógusban szereplő töredékek jobb leírását/ábrázolását tették lehetővé.

2. A kora újkori kerámia kutatástörténete

A kora újkor egy sajátos történelmi korszak a középkor és újkor között. A korszak során zajló történelmi és gazdasági folyamatok, nagymértékben hatottak a kor emberének anyagi kultúrájára, így a kerámia tárgyak fejlődésére is. Bár a középkor kerámiájának kutatása eléggé gazdag, főleg a magyarországi kutatás, a kora újkor kerámiájáról ez nem mondható el annyira.

A tudományos érdeklődés csak későn indult meg a kora újkori kerámia iránt, mivel túl kései kerámiaterméknek tartották, ugyanakkor inkább a néprajzi kerámiával rokonították. Kutatása azért is lenne még inkább szükséges, mivel a kora újkor folyamán kialakuló globalizáció nagyban befolyásolta a kerámia exportját is, ezért az egykori Magyar Királyság területén szintén számos új kerámia típus jelent meg. A tárgyalt korszakban megjelent új kerámia típusokat a származási helyükről nevezték el, mint például, kínai porcelán, itáliai fajansz, török kerámia, habán kerámia, délszláv kerámia, nyugati típusú edények, perzsa, vagy izniki fajansz stb.⁴

A kora újkori kerámia-feldolgozás módszertana még nem igazán kiforrott, sok minden függ ugyanis a leletanyag milyenségétől, az ásatási kontextusoktól, egy kerámiaegyüttes feldolgozásánál. A szükséges terminológiai és tipológiai rendszerek többnyire még a középkori kerámiák, vagy a néprajzi kerámiák kutatásánál is használt rendszerekre épülnek.

A romániai, azon belül pedig az erdélyi kora újkori kerámiakutatás még eléggé szegényes, kevés anyagot dolgoztak fel és publikáltak eddig. Az említett régióval szemben Magyarországon, a kora újkori kerámiakutatás már sokkal több eredményt tud felmutatni, ugyanis itt számos anyagfeldolgozás és publikáció született a témában, továbbá feldolgozási módszerek, illetve tipológiai rendszerek is készültek már.

2. 1. Kutatástörténet Magyarországon

A magyarországi kora újkori kerámiakutatásnál több kutató nevét is ki lehet emelni, mint például: Tomka Gábor, Vizi Márta, F. Lajkó Orsolya, Kovács Gyöngyi, Kolláth Ágnes.

⁴ KOLLÁTH 2021, 283–284.

Tomka Gábor *16–17. századi kerámia a történeti Borsod megyéből*⁵ című kötete, a kora újkori kerámiakutatás egyik fontos munkája. A szerző, aki a kora újkori kerámia egyik legfontosabb magyarországi kutatója, e kötetében Muhi mezőváros, az ónodi vár és a szendrői felsővár leletanyagát dolgozta fel. A műben számos díszítési típussal ellátott kerámia lett közölve, mint például az írókával díszített kerámiaedények, valamint egy jellegzetes típus, a metélt-mázás kerámiák. A szerző a történeti Borsod megye fazekasságának regionális szerepére is kitért a kötetben.⁶

Simonyi Erika és Tomka Gábor szerkesztésében született meg az a konferenciakötet, amely a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2013. január 9–11. között rendezett konferencia előadásait tartalmazza, a középkori és kora újkor kerámia regionalitásának kérdéskörével kapcsolatban. A konferencián számos fontos előadás is elhangzott a kora újkori kerámia magyarországi kutatásáról, olyan kutatóktól, mint Vizi Márta, Véninger Péter, Lajkó Orsolya, Kolláth Ágnes, Papp Adrienn, Mordovin Maxim és Kovács Gyöngyi.⁷

Vizi Márta az Ozora-i várkastély leletanyagának adatbázisa alapján megalkotta a kora újkori kerámia feldolgozásának egy módszerét, az Észak-Németországra használatos középkori kerámia terminológiából, valamint az Igaz Mária–Kresz Mária féle néprajzi kerámia rendszerből kiindulva. Módszerét, terminológiai rendszerét, valamint adatbázisának jellegét egy 2006⁸-os, valamint egy 2010⁹-es tanulmányban is publikálta. Vizi kerámiafeldolgozása a régészet és a néprajz tudományágainak a kutatási eredményeiknek a figyelembevételével valósult meg. Mivel e két tudományág nem mindig azonos módszerekkel vizsgálja a kerámiákat, ezért Vizi egy egységes rendszer kialakítását hozta létre.¹⁰

Saját rendszerének kialakítása érdekében, főként középkori, kora újkori, illetve néprajzi kerámia rendszereket tekintett át, ezek alapján alakította ki saját kerámia rendszerét. Vizi szerint a hódoltság korának, valamint az ezt követő 18–19. század kerámiájának kutatása, amely már a néprajzi kerámiával jelzett korszak kutatása, csak egységes módszerrel, tipológiai, kronológiai rendszer alkalmazásával valósítható meg.¹¹ A kerámiakutatásokhoz járuló természettudományos/archeometriai

⁵ TOMKA 2018.

⁶ TOMKA 2018.

⁷ SIMONYI–TOMKA 2016.

⁸ VIZI 2006.

⁹ VIZI 2010.

¹⁰ VIZI 2006, 73.

¹¹ VIZI 2006, 75.

vizsgálataiban rejlő lehetőségeket is kihangsúlyozta (a kerámia vizsgálata a nyersanyag, az égetés, a mázak, a talaj okozta változások alapján). Az anyagiak hiánya miatt azonban Magyarországon eddig kevés ilyen vizsgálat valósult meg.¹²

F. Lajkó Orsolya kidolgozta a kora újkori kerámia tipológiáját, a Dél-Alföldre vonatkoztatva, a néprajzi edényterminológia alapján, két nagyobb csoportot elkülönítve, a laposedények és fennálló öblös edények csoportját. A két csoporton belül egyéb altípusokat különített el, az edények funkcionalitása szempontjából.¹³ F. Lajkó a Dél-Alföld kora újkori kerámiaművességével kapcsolatos tanulmányában¹⁴ kihangsúlyozta a kora újkori kerámiának, a népi kerámia korai történetében betöltött fontos szerepét, amelyet ma már nem vitat a kutatás. A kora újkor régészeti anyaga közvetlen történeti előzményt biztosít a néprajzi edényformáknak és díszítőtechnikáknak.¹⁵

A szerző ugyanakkor a kora újkori kerámiakutatást jellemző kutatási problémákra is kitér említett tanulmányában, kiemelve többek között azt, hogy bár az utóbbi időben egyre többen kutatták a tárgyalta korszak kerámiáját, úgy régészeti, mint néprajzi szempontból, mégis kevés az olyan kutatás, amely a 17–19. század kerámiáját egy olyan egységben elemzi, amely a kora újkori kerámia és a népi kerámiaművesség közötti összefüggéseket is vizsgálja. A korszak kerámiájának kutatását nehezíti továbbá az is, hogy a kerámiaanyag többnyire szórványként kerül elő a régészeti ásatások során, valamint, hogy még nem sikerült egy egységes terminológiai és tipológiai rendszert kialakítani.¹⁶

Kovács Gyöngyi szintén egy fontos kutatója a témának, főleg a török hódoltság korának anyagi kultúrájának, valamint a török palánkváraknak¹⁷. Számos publikációja született a kora újkori kerámiáról, a hódoltság korának török kerámiájáról, valamint a magyar népi fazekasság és a török kerámia kapcsolatáról, egymásra hatásaikról.¹⁸

Kolláth Ágnes a kora újkori kerámia egyik másik jeles magyarországi kutatója. Főként a dunántúli területek, valamint Buda¹⁹ anyagi kultúráját kutatja. Doktori disszertációjában Buda kora újkori kerámiájának tipológiai és kronológiai kérdéseit

¹² VIZI 2006, 76–77.

¹³ F. LAJKÓ 2010, 799–801.

¹⁴ F. LAJKÓ 2010.

¹⁵ F. LAJKÓ 2010, 799.

¹⁶ F. LAJKÓ 2010, 799–800.

¹⁷ KOVÁCS 2009.

¹⁸ KOVÁCS 2009, KOVÁCS 2017.

¹⁹ KOLLÁTH 2012.

vizsgálta.²⁰ 2021-es tanulmányában²¹, a magyarországi kora újkori kerámia kutatástörténetét tekintette át, nemcsak kiemelve a legfontosabb kutatásokat, valamint eddig megjelent publikációkat, hanem néhány régi kutatási problémát is igyekezett tisztázni, ugyanakkor ismertette a legfontosabb kerámia típusokat is a korszakban.

Említett tanulmányában különösen kitért a kora újkori kerámiát jellemző datálási problémákra, amelyek főleg a nem megfelelő rétegtani megfigyelések miatt adódnak. Az egyes kerámia típusok keltezése mellett, a származási helyük meghatározása is problémás lehet, mivel nem mindig meghatározható teljes bizonyossággal, hogy helyi, vagy import termékkel állunk szemben (ausztriai termékeknél főleg).²² A 19–20. század tudományosságát jellemző gyakorlat volt, hogy a kora újkori kerámia típusait etnikumokhoz próbálták kötni a kutatók (török, magyar kerámia). Vitathatatlan hatásai ellenére, a török hódoltság korának kutatása iránt csak későbbre, a 2000-es évektől indult meg igazán a tudományos érdeklődés.²³

A fontosabb, kerámiával kapcsolatos, néprajzi jellegű összefoglaló munkák közül, ki lehet emelni Katona Imrének a magyar kerámiával és porcelánnal²⁴, valamint a habán kerámiával²⁵ kapcsolatos munkáit. A Holló Szilvia Andrea és Szulovszky János szerkesztésében megjelent, *Az agyagművesség évezredei a Kárpát-medencében*²⁶ című összefoglaló munka szintén tartalmaz a kora újkori kerámiára vonatkozó információkat, néhány jellegzetes kerámia típust.

2. 2. Kutatástörténet Erdélyben

Erdély kora újkori kerámiájára vonatkozólag az ismeretek szegényesek. A kutatást nehezíti még, hogy a néprajztudomány csak ritkán kutatja itt a 16–17. század anyagi kultúráját, mivel a kutatásterülete inkább a 18–19. század anyagi kultúrája. Az írott források azonban kiegészíthetik és segíthetik a régészetet az újkori kerámia kutatásával kapcsolatban.

Bár a műemlékfelújításoknak köszönhetően is, számos kora újkori

²⁰ KOLLÁTH 2019.

²¹ KOLLÁTH 2021.

²² KOLLÁTH 2021, 285–288.

²³ KOLLÁTH 2021, 288–291.

²⁴ KATONA 1978.

²⁵ KATONA 1976.

²⁶ HOLLÓ–SZULOVSKY 2006.

kerámiaanyagot sikerült begyűjteni, mégis a feldolgozások hiánya miatt hiányosak az újkori kerámiával kapcsolatos ismeretek. A feldolgozott leletanyagok között ugyanakkor színvonalbeli különbségek is vannak. Erdélyre vonatkozólag ugyanakkor még nem sikerült kidolgozni egy egységes keltezési és tipologizálási módszert, valamint egy egységes terminológiát sem, amely segíthetné az erdélyi kora újkori kerámiakutatást.²⁷

A 16–17. századra vonatkozólag ugyanakkor nem rendelkezünk elegendő régészeti adattal, amelyek a kerámiák keltezését elősegítenék, ezért lehetnek fontosak az írott források e kérdésben. A feldolgozandó kerámiaanyagok esetében elengedhetetlen az adott leletanyag kontextusának megállapítása, az, hogy zárt vagy bolygatott kontextusa van az illető anyagnak.²⁸

A kerámiák keltezése szempontjából a zárt, bolygatatlan kontextusok alapján történő datálás a legbiztonságosabb. Az ilyen kontextusokban talált érmék, ékszerek is segíthetik az illető kora újkori kerámia datálását. Az analógiák ugyanakkor nem minden esetben segítik a kerámialeletek datálását, főleg ha különböző típusú lelőhelyekről származnak az adott leletek.²⁹

Az erdélyi kora újkori kerámiakutatás kérdéskörével Szőcs Péter Levente foglalkozik behatóbban. Az utóbbi két évtizedben több tanulmánya is megjelent a témában³⁰. E tanulmányokban főként a datálási/keltezési problémákra, az írott forrásokban rejlő lehetőségekre, az importált kerámia szerepére hívja fel a figyelmet. A többi kutatóhoz hasonlóan szintén azon a véleményen van, hogy minél több kora újkori kerámiaegyüttest kellene feldolgozni az ismeretek bővítése érdekében.

Az erdélyi késő középkori, kora újkori kerámiaanyaggal kapcsolatos fontosabb publikációk közül a székelykeresztúri ásatásokból³¹, a marosvásárhelyi vár területén³², a nagyváradi vár területén³³, valamint a Csíki-medence területén folytatott régészeti ásatásokból származó kevés kerámiaanyag³⁴ publikálását lehet inkább kiemelni.

Szőcsné Gazda Enikő néprajzkutató, főleg Háromszék fazekasságával foglalkozik kutatásai során. Egy nem olyan régi tanulmányában³⁵ áttekintette a

²⁷ Szőcs 2004, 36–37.

²⁸ Szőcs 2000, 5–6.

²⁹ Szőcs 2000, 8–10.

³⁰ Szőcs 1997, Szőcs 2000, Szőcs 2004, Szőcs 2008.

³¹ Benkő–Demeter–Székely 1997, Benkő 1997, Benkő–Székely 2008, Benkő 2012.

³² Zrínyi 1975.

³³ Emődi 2000, Rusu 2002.

³⁴ Botár 2019.

³⁵ Szőcsné Gazda 2019.

Székelyföld fazekasságának történetét, kitérve a kora újkorra is, pontosítva a marosvásárhelyi fazekassággal, céhes étellel kapcsolatos ismereteket is, a kora újkor és újkor viszonylatában.

Jakó Zsigmond 1957-es tanulmánya³⁶ Kolozsvár 16–17. századi anyagi kultúrájáról, az írott források felhasználhatóságának lehetőségeit bizonyítják a kora újkori kerámia kutatásában. Az említett tanulmányban felhasznált korabeli írott források, a korszak kerámia edényeiről is tartalmaznak információkat, annak ellenére, hogy olcsóságuk miatt, tulajdonosaik nem mindig tartották feljegyzésre méltónak a kerámia edényeket.

Adrian Andrei Rusu *Investigări ale culturii materiale medievale din Transilvania*³⁷ című kötetében, számos tanulmány értekezik az anyagi kultúra egyes komponenseiről, a középkori Erdélyre koncentrálnak, köztük a kerámiáról is. Egy külön tanulmány, egy luxuskerámiának számító, alvinci csésze típust mutat be, de a kályhacsempék egyes típusairól is több tanulmány megtalálható a kötetben. Rusu műve támpontokat adhat Erdély kora újkori kerámiájának a jobb megismeréséhez.³⁸

3. A marosvásárhelyi vár és egykori ferences kolostor kutatástörténete

A marosvásárhelyi vár területén végzett első régészeti feltárások 1907-ben zajlottak, Kovács István vezetésével. 1963-ban Alexandru Bogdan folytatta a feltárásokat a vár területén. Mindkét szakember főként a középkori és az újkori erődítményre, illetve a vártemplomra összpontosította a kutatást. Feltárásaik során több történelmi korszakból származó leleteket találtak (neolitikum, középkor, újkor). A vár templomának közelében levő egykori ferences kolostor szisztematikus kutatása 1999-ben kezdődött el, Adrian Andrei Rusu vezetésével. Ezen kutatások szinte megszakítás nélkül, egészen 2019-ig folytatódtak, a Soós Zoltán vezette kutatócsoport által.³⁹

³⁶ JAKÓ 1957.

³⁷ RUSU 2008.

³⁸ RUSU 2008.

³⁹ SOÓS 2019, 6.

3. 1. A 2001-es ásatás

A vártemplom körül végzett 2001-es kutatás során az S10–S14-es régészeti szelvényeket négy másik kutatóárokkal együtt a református templom övezetében és azon kívül, az É-i kerítéssel párhuzamosan nyitották meg.

Sikerült azonosítani egy 12–13. századi középkori házat (S10-es szelvény), valamint e ház kemencéjének egy részét, ahonnan nagy mennyiségű kerámiaanyagot tártak fel. Az egykori kolostor keleti szárnyának a jelenlegi kápolnával való lehetséges kapcsolatát is vizsgálták ekkor. Egy azonosított objektumot lehetséges toronyként értékelték a kutatók. Ennek keltezését a 15. század vége előtti periódusra tették.⁴⁰

A vár területén ekkor sikerült először azonosítani egy melléktornyot a vár É-i oldalán. Ennek a toronynak a közelében azonosították az első kora újkori, vagyis a 16–17. századra keltezhető házat. Ez a ház pincével és téglafalakkal rendelkezett. A 2001-es ásatás régészeti anyaga rendkívül gazdag volt. Számos érme, bronztárgy, vas, üveg, csont, kályhacsempe és többféle edény is előkerült.⁴¹

3. 2. A 2003-as ásatás

A 2003-as kutatás során a vár régészeti feltárása, a vár északkeleti részén, a kaputorony közelében lévő területen, valamint az egykori ferences kolostor területén folyt. Több kutatóárkot és szelvényt nyitottak az említett területeken (C1, C2, C3, S1, S2, S3, S4).

A ferences kolostor kutatását tekintve, a kolostor egyes részeit az 1999-es, 2001-es régészeti ásatások során már azonosították. Ekkor lett azonosítva az északi szárny északi fala (1999), keleti fala (2001, Z4) és két párhuzamos belső fal, amelyek téglából épültek és amelyek 0,18 m szélességűek voltak (2001).⁴² A részleges felfedezések ekkor azonban még nem tették lehetővé a kolostor alaprajzának pontos tisztázását.

A 2003-as ásatások célja a kolostor építési tervének tisztázása volt, ezért ennek érdekében nagyobb kutatási területet nyitottak meg. Végül sikerült azonosítani a

⁴⁰ CIMEC 2001.

⁴¹ CIMEC 2001.

⁴² SOÓS 2003.

kapcsolatot a korábban feltárt építmények között, ugyanakkor azonosították az egykori kolostor eddig ismeretlen részeit is.

E kutatás során sikerült azonosítani a kolostor legkorábbi szakaszát a 14. századból. Ezt az S3-as szelvényben, valamint az S3 és S2-es szelvények közötti 0,50 m-es tanúfalban fedezték fel, ahol egy tűzpusztítási réteget azonosítottak. Az építőanyag burkolatként használt kőlapokból és tetőcserépből állt. Az erős égésnyomok arra utaltak, hogy a kőépületek előtt faépítmény létezett a kolostor területén, amelyet Nagy Lajos király korabeli érméssel sikerült keltezni. A pusztulási réteg régészeti anyaga nagyszámú cserépből (valószínűleg a faépület teteje), ácscsögekből, köz- és luxuserámiákból, bronztárgyakból (bronzedény szája), gazdag állati csontanyagból és üvegáruból állt.⁴³

A Z1 falnegatívot az S2, S3, C3-ban is azonosították, ez az egykori kápolnából induló keleti szárny nyugati fala (1999), de a fal északi végét még nem fedezték fel ekkor. Sikerült ugyanakkor meghatározni a 2003-ban azonosított Z4-es fal szerepét, az ásatások bővítésével kiderült, hogy a Z4 az északi szárny déli fala. Az S3-ban, a Z4 fal az alapozási szinten megmaradt, folyamiköből és tégladarabokból készült, szélessége 0,90 m volt. Az S4-ben is a Z4 fal vonalát követték a kutatók, de itt ez csak falnegatív formában maradt fenn. Sikerült ekkor meghatározni a kolostor északi szárnyában egy téglapadlót, amely összekötötte a kolostor északi szárnyát a kápolnával. A kutatók ekkor azt feltételezték, hogy a téglapadlót a keleti szárny (Z1) nyugati falától 0,10 m távolságra fa szerkezet borította, így a tető erre a falra támaszkodhatott.⁴⁴

A 2003-as régészeti feltárás során először sikerült azonosítani a marosvásárhelyi vár belsejében található városi lakóházak nyomait. Ezek a házak többnyire fából, ritkábban kőből épültek. A 17. századból származó írott források is ezt igazolják. A vár belsejében lévő házakat a 17. században építették és a 18. században bontották le őket, amikor a vár osztrák katonai erőddé vált.⁴⁵

A várkapu közelében található S1-es szelvényben és a várban, a szobrászok háza mellett található C1-ben azonosították a váron belüli házak nyomait. Az S1-ben, 1,78 m mélységben, egy 17. századi ház padlózatának töredékét tárták fel. A padlózat felett 17. századi régészeti anyagot találtak (csempéket, kerámiákat, csőfejeket stb). A ház padlózata kb. 1,5 m területen őrződött meg, amelyet téglák és kőlapok alkottak. A

⁴³ Soós 2003.

⁴⁴ Soós 2003.

⁴⁵ Soós 2003.

kutatás időtartamának korlátozottsága miatt nem sikerült tisztázni a ház pontos alaprajzát.

A szobrászok háza mellett egy 17. századi, feliratos csempével datált ház bontási rétegét azonosították a kutatók. Ez a ház fából épülhetett, mert a törmelékrétegben nagy mennyiségű faanyagot és égési réteget is találtak. A faanyagon kívül jelentős mennyiségű cserepet is azonosítottak, amelyek a ház tetejéről származhattak. A kutatás időtartamának korlátozottsága itt sem tette lehetővé a ház pontos tervének tisztázását.⁴⁶

A 2003-as ásatás során talált érmék hozzájárultak a régészeti objektumok datálásához, leginkább a kolostor keleti szárnya esetében sikerült az érmék segítségével meghatározni az építés és a lebontás hozzávetőleges időpontját. A keleti szárny építésének kezdetét a 15. század első felére keltezték az érmék segítségével. A kolostor északi szárnyának esetében csak a lebontás hozzávetőleges időpontját sikerült meghatározni (17. század első fele). A 2003-as ásatás régészeti anyaga igen változatos volt (fém tárgyak, üvegtöredékek, állat- és embercsontok, változatos kerámiaanyag).⁴⁷

4. A kutatott régészeti objektumok/rétegek ismertetése, leírása

2001-es ásatás

S10-es szelvény:

A 2001-es ásatás során, az S10-es szelvényben sikerült azonosítani egy 12–13. századi középkori házat, továbbá e ház kemencéjének egy részét, ahonnan nagy mennyiségű kerámiaanyag került elő. A kolostor keleti szárnyának a jelenlegi kápolnával való lehetséges kapcsolatát is vizsgálták ugyanakkor a szelvényben. Egy objektumot lehetséges toronyként értékelték a kutatók. Ennek keltezését a 15. század vége előtti periódusra datálták. Az S10-es szelvény 1. négyzetében (Carou 1) a kolostor keleti szárnya, valamint a kápolna északi fala közötti kapcsolatot vizsgálták. A kora újkori betöltési rétegből számos kerámiaanyag került elő.⁴⁸

2003-as ásatás

S1-es szelvény:

⁴⁶ Soós 2003.

⁴⁷ Soós 2003.

⁴⁸ CIMEC 2001.

A kaputoronytól ÉK-re található. Elhelyezkedése: ÉNy–DK (5 x 2 m) irányú volt. A szelvény északnyugati sarkát az 1950-es évekből származó, üzemképtelen szennyvízcső vágta át. Rétegtani leírása a szelvénynek:

-1,46 m mélységig 20. századi (mélység: 0,10-0,60 m) és 19. századi (-0,60 - 1,40 m között) betöltések voltak. A személgödörök a feltárt anyag összetétele alapján (kerámia, csont, üvegáru, vas, csővégek) a 19. századból származtak, de gazdag 18. századi anyagot is tartalmaztak (csempék, csővégek, kerámiák).

-1,40 m-nél kezdődött egy körülbelül 0,30 m vastag sárgás agyagréteg, amely egy ház bontásából származhatott, mivel -1,78 m mélységben egy 17. századi ház padlózatát fedezték fel. A vegyes padlózat agyagos alapból (0,10 m) épült, amelyre 0,30 x 0,14 m/0,22 x 0,12 m/ 0,26 x 0,15 m-es méretű téglák kerültek. A téglák mellett kőlapokat is használtak. A padló felett 17. századi csempéket, mázas kerámiákat és szögeket találtak.

-1,85 m és -1,92 m között egy őskori kerámiaanyagú réteg volt. Ez alatt azonosították a szűz talajt (-1,95 m-en).⁴⁹

S3-as szelvény:

Az egykori ferences kolostor területén található. Méretei: 6 x 2 m. K–Ny tájolású volt, párhuzamos az S2-es szelvénnel. Az S2-es szelvény északi oldala és az S3-as szelvények között, 0,50 m-es tanúfalat hagytak meg a régészek. A szelvény keleti vége az S2-ből indult ki. A régészek ebben a szelvényben a falnegatívot (Z1), valamint a téglaburkolatot követték. Az S3 részben átfedésben volt a 2001-es ásatás S10-ével. Leírása:

A 2-3. négyzetekben a falnegatív (É–D irányú) -0,56-1,92 m mélységben folytatódott. A falnegatívotól K-re az 1-2. négyzetekben egy újabb betöltés volt, -0,52 m-től -1,68 m mélységig. Az 1. négyzetben -1,64 m mélyen, téglából épült falat azonosítottak (Z3).

A falnegatívotól Ny-ra, a 2-3-4-5. négyzetekben a Z1-re merőleges falalapozást (Z4) azonosítottak. A Z4 és a 3-4-5. négyzetekben levő déli profil között egy személgödört azonosítottak, melynek méretei: 3 m x 1 m x 1,80 m volt. A gödörben gazdag középkori kerámiaanyag, emberi és állati csonttani anyag, üvegedények, vas- és bronztárgyak voltak, amelyek három érmével keltezhetők voltak. A gödör alsó

⁴⁹ Soós 2003.

részén egy temetkezés nyomait találták, ahonnan a 14. századi érme is származott. A gödörben jelentős mennyiségű elszenesedett faanyag került elő, amely tömör réteget képezett az 5-6. négyzetekben.

Az égési szint -1,52 m-en volt, vastagsága 0,20 m volt. Az említett szint alatt római kerámiaanyagot találtak, amelyet nem zavartak a középkori objektumok. A római kerámia mellett, bronzkori kerámiaanyagot is találtak itt.⁵⁰

S4-es szelvény:

Az egykori ferences kolostor területén található. Méretei: 8 x 2,5 m. É–D tájolású, az S2-re merőleges szelvény volt, ennek a 10. négyzetéből indult ki. A profilban a falak két negatívja megmaradt, az egyik a Z4 fal folytatása volt az S3-as szelvénytől. Ettől kb. 3 m-re É-ra azonosították a második falnegatívot (Z5). Az S4-es szelvény mutatta a legjobban a kolostor pusztulásának mértékét. A szelvény leírása:

A Z4 és Z5 között (2, 3, 4. négyzetek) -0,50 m mélységben a helyiség boltozatából származó törmelékréteget fedeztek fel, amelynek szélessége 0,40 m volt, ebben pedig egy egész darab téglát gótikus bordát találtak.

A törmelékszint alatt (3, 4. négyzet) egy 12. századi régészeti anyagot tartalmazó gödröt azonosítottak. A gödör -1,02-1,74 m mélységben volt. 2001-ben az S10-es szelvényben, már egy, a 12. századból származó házat azonosítottak a régészek.

-1,74 m mélységtől -2,70 m mélységig, őskori rétegeket azonosítottak. A -1,74 és -2,20 m közötti rétegben a Hallstatt A időszakából és a bronzkori Gáva kultúrából származó anyagot találtak a kutatók.

-2,20-tól -2,70 m-ig egy olyan réteg volt, amely a bronzkor első szakaszából és a neolitikumból, a Kőrös-kultúrából származó anyagot tartalmazott. Az 5, 6, 7, 8. négyzetekben -1,80 m mélységig, egymást követő törmelékrétegek voltak, az alábbiak szerint:

-0,20 m, illetve -0,58 m-es legnagyobb mélységben és -0,42 m-es minimális mélységben, 18. század eleji törmelékréteget azonosítottak.

-0,58 m és -1,20 m mélységben, 17. századi törmelékréteget azonosítottak.

-1,20 m és -1,80 m mélységben, 16. század végi, 17. század eleji törmelékréteget azonosítottak.⁵¹

⁵⁰ Soós 2003.

⁵¹ Soós 2003.

5. A feldolgozott régészeti leletanyag ismertetése

5. 1. Kerámia töredékek

A feldolgozott kerámiaanyag igen gazdag és változatos az összetétele szempontjából, a konyhai és asztali kerámia egyaránt nagy számban fordul elő a vizsgált anyagban. A legtöbb kerámia az S1-es szelvényben azonosított 17. századi lakóház személgödreiből és a ház padlózatának rétegéből származik.

Mennyiségben kevesebb, de szintén reprezentatív kerámia töredékek kerültek elő az egykori ferences kolostor területéről, a kolostor északi szárnyának déli fala mentén levő néhány kora újkori rétegből (a kerengő körül, S3-S4-es szelvények), ugyanakkor egy a kápolna (káptalanterem) északi fala melletti kora újkori betöltési rétegből (S10-es szelvény).

A leletek zömében a 17–18. századra keltezhetők, többségükben a vár osztrák helyőrséggé alakításakor jelentkező építkezésekkor kerültek a földre.

A feldolgozott kora újkori és újkori leletanyag összeségében 516 kerámia töredékből és mindössze 6 kályhacsempe, valamint kályhaszem töredékből tevődik össze. A vizsgált kutatási felületek egyéb korszakokból (őskor, római kor, középkor) származó anyagot is tartalmaztak, amelyek jól elkülönültek a kora újkori és újkori rétegektől. Alább látható egy összesített táblázat (1. ábra) a feldolgozott kerámiaanyagról, a fontosabb szempontok szerinti lebontásban:

Kerámia: Összesen 516 töredékes darab

Technika	1-Mázás	319
	2-Mázatlan	197
A kerámia kívül és belül	1-Angóbbal festett	127
	2-Angóbbal díszített	51
	3-Belül mázas	168
	4-Kívül mázas	27
	5-Belül-kívül mázas	124
	6-Foltos	68
	7-Angóbos és mázas	107
	8-Festés nélküli	166
Kiégetés színe kívül	1-Vörös kerámia	288
	2-Barna kerámia	27
	3-Barnászvörös kerámia	95

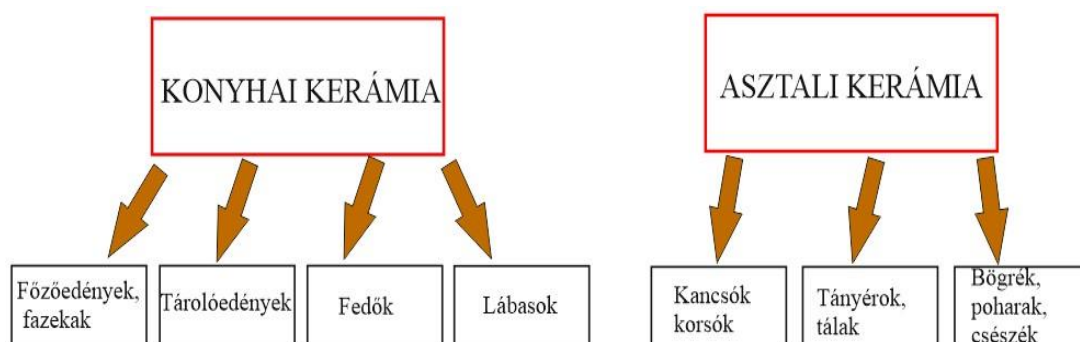
	4-Világos barna kerámia	12
	5-Fekete kerámia	18
	6-Szürke kerámia	47
	7-Szürkésbarna kerámia	27
	8-Fehér kerámia	2
	9-Másodlagos égésnyom	152
	10-Nincs másodlagos égésnyom	364
Kiégetés színe belül	1-Vörös kerámia	358
	2-Barna kerámia	17
	3-Barnászvörös kerámia	53
	4-Világos barna kerámia	8
	5-Fekete kerámia	9
	6-Szürke kerámia	52
	7-Szürkésbarna kerámia	16
	8-Fehér kerámia	2
	9-Másodlagos égésnyom	42
	10-Nincs másodlagos égésnyom	474
Kiégetés típusa	1-Oxidáns égetés	364
	2-Reduktáns égetés	86
	3-Szendviceses szerkezetű	66
Töredék típusa	1-Peremtöredék	151
	2-Oldaltöredék	177
	3-Aljtöredék	149
	4-Fültöredék	74
	5-Nagyobb töredék	11
Funkció szerint	1-Fazék/főzőedény	163
	2-Tárolóedény	44
	3-Fedő	13
	4-Lábas	3
	5-Kancsó, korsó	196
	6-Tál, tányér	57
	7-Csésze, pohár	15
	8-Azonosíthatatlan töredék	25
Szemcse	1-finom	411
	2-közepes	100
	3-durva	5
Ornamentika	1-Díszítés nélküli	280
	2-Díszített	236
Díszítés típusa	1-Virágos	7
	2-Vonalas kívül	131
	3-Csíkos/csíkozott/hullámvonalas	112
	4-Pöttyök	66
	5-Írókás díszítés	28
	6-Körömbenymkodás/fodros perem	11

Mázak színe	1-Világosabb zöldmáz	160
	2-Sötétebb zöldmáz	38
	3-Zöldes-barnás máz	52
	4-Barnás-sárgás máz	44
	5-Fehér máz	111
	6-Barna máz	73
	7-Vörös máz	60
	8-Sárga máz	42
	9-Angóbos	134
	10-Kék máz	11

1. Ábra: A feldolgozott kerámiaanyag összesített táblázata

A leletanyag bemutatása és elemzése az egyes kutatási felületekre/rétegekre való részletes lebontásban valósult meg, mivel a kerámiaanyag egy része egy lakóházból, másik része a kolostor bizonyos részeiből került elő. A kolostor anyagát szintén szelvényenként elemeztem, mivel egy része a kápolna (káptalanterem), másik része pedig két, a kerengő körüli szelvényből származott. Egyik szelvény a kerengő és keleti szárny csatlakozásánál, míg a másik a kerengőn beljebb helyezkedett el, ezért is tartottam fontosnak külön elemezni a leletanyagokat.

A reprezentatívabb töredékek (272 töredék) kerültek be a katalógusba. Részletes leírás készült az utóbbi darabokról, továbbá fénykép, valamint a legtöbb töredékről profilrajz is. A katalógusba be nem került töredékek a statisztikákban kaptak helyet. A feldolgozott kerámiaanyagot, a funkcionalitás és forma alapján különítettem el a konyhai és asztali kerámia két nagy csoportjára, amelyek további kisebb csoportokra lettek még lebontva, ahogy ezt a 2. ábra is mutatja:

2. Ábra: A kerámiaanyag funkció szerinti felosztása

A kerámiát vizsgáló szempontok közül a leletek mázazásával, az angóbbal való festésével/díszítésével kapcsolatos szempontok voltak az egyik legfontosabbak, továbbá az agyag milyenségével, a soványítóanyaggal és az égetés módjával kapcsolatos kritériumok is. A díszítések (ornamentika) vizsgálata szintén egy fontos lépése a kora újkori és újkori kerámia megismerésének, mivel az egyes települések, fazekasműhelyek kedvelt díszítési típusaira lehet következtetni általuk.

Az S1-es szelvény kerámiaanyaga:

A 17. századi lakóház személgödreiből és a ház padlózatának rétegéből származó leletanyag 278 darab kerámia töredéket tartalmazott, ebből 174 töredék került be a katalógusba. Egy igen változatos és gazdag anyag bontakozott ki a lakóháznak a kerámiaanyagát vizsgálva. A mázazást tekintve az anyagnál, 190 töredék mázas, míg 88 töredék mázatlan volt. A mázazáson kívül egyes kerámiákat angób festékekkel vontak be, vagy díszítettek. 76 töredék mázat és angób festéket is tartalmazott a felületén. Utóbbiak esetében a legtöbbször a külső oldal angóbbal festett és/vagy díszített, de előfordultak mázpöttyök is (ez kedvelt díszítési mód a kancsóknál/korsóknál), míg a belső oldal inkább mázas.

A kiégetés színe szempontjából a mindkét oldalán vörösre kiégetett töredékek domináltak (150 darab). Kisebb számban barnára (8 darab), barnásvörösre (24 darab), világosbarnára (6 darab), feketére (1 darab), szürkére (22 darab), szürkésbarnára (3 darab) és fehérre (2 darab) kiégetett töredékek is előfordultak. 20 töredék mindkét oldalán másodlagos égésnyomot tartalmazott. Számos töredéknél jellemző volt, hogy az oldalai nem egyformára voltak kiégetve, de ezeknél a töredékeknél is, a legnagyobb számban az egyik oldal szintén vörösre volt kiégetve.

A kiégetés típusát tekintve az oxidáns égés dominált (204 töredék). Mindössze 44 töredék volt reduktáns égésű. 30 töredék törésfelülete réteges (szendvicses) szerkezetű volt, a sajátos égési mód következtében. A homokkal való soványítás dominált, kisebb arányban apró kavicsórlemény, mészszelemce, illetve grafit is előfordult a vizsgált anyagban.

A töredékek típusát tekintve, 72 peremtöredék, 99 oldaltöredék, 81 aljtöredék, 53 fültöredék, illetve 3 nagyobb edénytöredék fordult elő. A funkciót tekintve, az asztali kerámiaedények domináltak (165 töredék), számos korsó/kancsó (126 töredék) fordult elő az anyagban. A konyhai kerámiaedényeket (111 töredék) a fazekak/főzőedények képviselték nagy számban (86 töredék).

A töredékek szemcseméretét, illetve az agyag milyenségét vizsgálva megállapítható, hogy a finom kerámia dominál (235 töredék), a félfinom kerámia kisebb arányban (42 töredék) van jelen, a durva kerámia ugyanakkor csak elenyésző számban fordul elő.

A díszítést tekintve 162 töredék díszített, illetve 116 töredék díszítés nélküli volt. Többnyire a különféle vonalas bevésések/bekarcolások, vonalköteges díszítés, illetve a mázzal való pöttyözés, vonalazás, csíkozás fordul elő, mint díszítési motívum. Kisebb számban írókával való mázas díszítés is jellemző volt. Néhány töredék esetében ujjbenyomkodással díszítették az edény fülét, vagy a perem bevésésével, fodrozásával tették díszesebbé az edényt. A kerámiaanyagban előforduló díszítési típusokat a Mellékletekben, az 55-62. Táblák összefoglaló táblázata foglalja össze.

A mázak színét tekintve a világoszöld és fehér máz dominál a töredékeken, de számos más színű máz is előfordul az anyagban. Többnyire fedőmázak, vagyis ónmázak fordulnak elő a leletek között, kisebb számban ugyanakkor ólomházak is jellemzőek, főleg egyes angóbbal festett edényeken.

Az egyes edénytípusokat tekintve, a fazekak közül 60 mázas, míg 26 mázatlan. A kiégetés színét tekintve itt is a vörös szín dominál. 36 fazék töredéke díszítéssel ellátott. A peremtípusokat tekintve, a fazekaknál és tárolóedényeknél a lekerekített, enyhén kihajló, valamint a legömbölyített peremtípusok dominálnak.

A kancsók/korsók esetében, 94 töredék mázas, míg a további 32 töredék mázatlan. 66 kancsó/korsó töredéke angóbbal festett, míg 31 töredék angóbbal díszített. A tányérok esetében, 24 töredék mázas, míg 5 töredék mázatlan. 27 tányér töredéke díszített, továbbá 5 töredék angóbbal díszített.

A tányérok esetében számos díszítési típus is előfordul, főként az írókával való díszítés. A tárolóedények közül 2 töredék mázas, illetve 19 töredék mázatlan. Az ivóedényeket tekintve, az anyagban inkább bögrék fordulnak elő. Ezt a csoportot tekintve, 8 töredék mázas, míg 2 töredék mázatlan. A bögréket kívül többnyire bekarcolt vonalkötegekkel díszítették, míg belül mázazták is.

Elenyésző számban (3 töredék) porcelán/fajansz is előfordult az anyagban, amely kancsóhoz tartozhatott. Egy jellegzetes, angóbbal festett/díszített, valamint mázzal festett/díszített kancsó típus, nagy számban van jelen az anyagban (példa: 27. Tábla 4. töredék). E típus példányait fehér angóbbal vonták be kívül, belül többnyire mázazták, kívül továbbá díszítették zöld mázpöttyökkel, illetve vörös/barna angób egyenes- és hullámvonalakkal. E kancsó típusnak, a díszítést tekintve, több variánsa is

előfordul, de mind visszavezethetők az eredeti díszítési motívumra. Az államvizsga dolgozatom⁵² során vizsgált anyagban szintén szép számban előfordult ez az asztali edény típus, de ugyanakkor Bakk Antal Pál 2012-es államvizsga dolgozatában⁵³ is előfordult ez a típus. Mindebből arra lehet következtetni, hogy ez a kancsó típus, egy kedvelt vásárhelyi edénytípus lehetett a korszakban.

A feldolgozott kerámiaanyagot tekintve, e tárgyak többnyire a 17–18. századra keltezhetők. Néhány töredék ugyanakkor a 19. század első felére keltezhető (utóbbiak inkább kancsók).

Az S3-as szelvény kerámiaanyaga:

Az egykori ferences kolostor területéről, az északi szárny déli fala mentén vizsgált S3-as szelvényben azonosított kora újkori rétegből előkerült kerámiaanyag, 48 töredéket tett ki, amelyből 23 mázas, míg 25 mázatlan volt. 34 töredék került be a katalógusba. Mennyiségben ugyan kevesebb, de eléggé reprezentatív anyag bontakozott ki a réteg leletanyagát vizsgálva.

A mázazáson kívül egyes kerámiákat angób festékekkel vontak be, vagy díszítettek, igen változatos stílusokban. Egyes töredékek angób bevonatot és angób díszítést is tartalmaztak felületükön. 9 töredék mázat és angób festéket is tartalmazott a felületén. Utóbbi típus esetében a legtöbbször a külső oldal angóbbal festett és/vagy díszített, de tartalmazhat mázpöttyöket is (ez kedvelt díszítési mód a kancsóknál/korsóknál), míg a belső oldal inkább mázas. További 9 töredék angóbbal festett, illetve díszített volt. A mázazást tekintve 10 töredék belül mázas, 3 töredék kívül, míg 10 töredék belül és kívül is mázas volt.

A kiégetés színe szempontjából ennél az anyagnál is a mindkét oldalán vörösre kiégetett töredékek domináltak (28 darab). Kisebb számban barnára (4 darab), barnásvörösre (4 darab), világosbarnára (1 darab), szürkére (5 darab) és szürkésbarnára (4 darab) kiégetett töredékek is előfordultak. 7 töredék mindkét oldalán másodlagos égésnyomot tartalmazott. Számos töredéknél jellemző volt, hogy az oldalai nem egyformára voltak kiégetve, de ezeknél a töredékeknél is, a legnagyobb számban az egyik oldal szintén vörösre volt kiégetve.

A kiégetés típusát tekintve, az oxidáns égés dominált (28 töredék). Mindössze

⁵² ASZALOS 2021.

⁵³ BAKK 2012.

9 töredék volt reduktáns égésű. 11 töredék törésfelülete réteges (szendvicses) szerkezetű volt, a sajátos égési mód következtében. A homokkal való soványítás dominált, kisebb arányban apró kavicsórlemény, mészszelemce, illetve grafit is előfordult a vizsgált anyagban.

A töredékek típusát tekintve, 27 peremtöredék, 7 oldaltöredék, 13 aljtöredék, 4 fültöredék, illetve 1 nagyobb edénytöredék fordult elő. A funkciót tekintve, az asztali és konyhai kerámiaedények hasonló arányban fordultak elő, ugyanis számos korsó/kancsó (17 töredék) és fazék (17 töredék) volt jelen az anyagban. Kisebb számban tárolóedények (3 töredék), fedők (3 töredék), tányérok (5 töredék), illetve bögrék (2 töredék) is előfordultak.

A töredékek szemcseméretét, illetve az agyag milyenségét vizsgálva megállapítható, hogy a finom kerámia dominál itt is (29 töredék), a félfinom kerámia valamivel kisebb arányban (17 töredék) van jelen, a durva kerámia ugyanakkor csak elenyésző számban fordul elő.

A díszítéseket tekintve, mindössze 20 töredék díszített, a többi díszítés nélküli. Többnyire a különféle vonalas bevésések/bekarcolások és vonalköteges díszítések dominálnak, a mázzal való pöttyözés, vonalazás, csíkozás csak kisebb arányban fordul elő.

A mázak színét tekintve a világoszöld, vörös és fehér máz dominál a töredékeken, de számos más színű máz is előfordul az anyagban (barna, sárgás-barna, sárga). Két töredéken kék máz is előfordul.

Az egyes edénytípusokat tekintve, a fazekak közül 6 mázas, míg 11 mázatlan. A kiégetés színét tekintve itt is a vörös szín dominál. 4 fazék töredéke díszítéssel ellátott. A peremtípusokat tekintve, a fazekaknál és tárolóedényeknél, a lekerekített, enyhén kihajló, valamint a legömbölyített peremtípusok dominálnak. Egyéb peremtípusok: egyszerű, lekerekített, megvastagított perem/bordázott vonallal; többszörös peremkiképzés, kihajlított peremmel.

A kancsók/korsók esetében, 13 töredék mázas, míg a további 4 töredék mázatlan. 6 kancsó/korsó töredéke angóbbal festett, míg 1 töredék angóbbal díszített. A tányérok esetében, 4 töredék mázas, míg 1 töredék mázatlan. 4 tányér töredéke díszített.

A tányérok esetében számos díszítési típus is előfordul, az írókával való díszítés ezt a csoportot jellemzi főként. Lapostányérok fordultak elő inkább az anyagban. A tárolóedények közül 3 mázatlan töredék jellemző. Az ivóedényeket tekintve, az

anyagban ennél is bögrék fordulnak elő (2 mázatlan töredék). A bögrét kívül bekarcolt vonalkötegekkel díszítették, míg belül mázazták is. A fenti csoportnál már említett angóbós és mázas kancsó típus, ennél a csoportnál is jellemző.

A feldolgozott kerámiaanyagot tekintve, e tárgyak többnyire a 17–18. századra keltezhetők. Néhány kancsó töredék azonban a 16. századra, illetve a 19. század elejére keltezhető.

Az S4-es szelvény kerámiaanyaga:

Az egykori ferences kolostor területéről, az északi szárny déli fala mentén vizsgált S4-es szelvényben azonosított kora újkori rétegből előkerült kerámiaanyag, 59 töredéket tett ki, amelyből 31 mázas, míg 28 mázatlan volt. 42 töredék került be a katalógusba. Mennyiségben ugyan kevesebb, de eléggé reprezentatív anyag bontakozott ki e réteg leletanyagát vizsgálva is.

A mázazáson kívül egyes kerámiákat angób festékekkel vontak be, vagy díszítettek. Egyes töredékek angób bevonatot és angób díszítést is tartalmaztak felületükön. 14 töredék mázat és angób festéket is tartalmazott a felületén. Utóbbi típus esetében a legtöbbször a külső oldal angóbbal festett és/vagy díszített, de tartalmazhat mázpöttyöket is (ez kedvelt díszítési mód a kancsóknál/korsóknál), míg a belső oldal inkább mázas. További 18 töredék angóbbal festett, illetve 6 töredék angóbbal díszített. A mázazást tekintve 22 töredék belül mázas, 3 töredék kívül, míg 6 töredék belül és kívül is mázas.

A kiégetés színe szempontjából ennél az anyagnál is a mindkét oldalán vörösre kiégetett töredékek domináltak (30 darab). Kisebb számban barnásvörösre (5 darab), szürkére (4 darab) és szürkésbarnára (3 darab) kiégetett töredékek is előfordultak. 6 töredék mindkét oldalán másodlagos égésnyomot tartalmazott. Számos töredéknél jellemző volt, hogy az oldalai nem egyformára voltak kiégetve, de ezeknél a töredékeknél is, a legnagyobb számban az egyik oldal szintén vörösre volt kiégetve.

A kiégetés típusát tekintve, az oxidáns égés dominált (35 töredék). Mindössze 8 töredék volt reduktáns égésű. 16 töredék törésfelülete réteges (szendvicses) szerkezetű volt, a sajátos égési mód következtében. A homokkal való soványítás dominált, kisebb arányban apró kavicsórlemény, mészszemcse, illetve grafit is előfordult a vizsgált anyagban.

A töredékek típusát tekintve, 20 peremtöredék, 16 oldaltöredék, 18 aljtöredék, 12 fültöredék, illetve 1 nagyobb edénytöredék fordult elő. A funkciót tekintve, a

konyhai kerámiaedények domináltak, számos fazék (27 töredék) volt jelen az anyagban. Az asztali edényeket tekintve a korsó/kancsó dominált (13 töredék). Kisebb számban tárolóedények (5 töredék), fedők (5 töredék), lábasok (2 töredék), tányérok (4 töredék), illetve 1 bögre töredéke is előfordult.

A töredékek szemcseméretét, illetve az agyag milyenségét vizsgálva megállapítható, hogy a finom kerámia dominál itt is (40 töredék), a félfinom kerámia kisebb arányban (17 töredék) van jelen, a durva kerámia ugyanakkor csak elenyésző számban fordul elő.

A díszítéseket tekintve, mindössze 23 töredék díszített. Többnyire a különféle vonalas bevésések/bekarcolások és vonalköteges díszítések dominálnak, a mázzal való pöttyözés, vonalazás, csíkozás csak kisebb arányban fordul elő.

A mázak színét tekintve a világoszöld és fehér máz dominál a töredékeken, de számos más színű máz is előfordul az anyagban (vörös, barna, sárgás-barna, sárga). Két töredéken kék máz is előfordul. Több töredéken nemcsak egy, hanem több színű máz is előfordult. Többnyire fedőmázak, vagyis ónmázak fordulnak elő a leletek között, kisebb számban ugyanakkor ólommázak is jellemzők, főleg egyes angóbbal festett edényeken.

Az egyes edénytípusokat tekintve, a fazekak közül 15 mázas, míg 12 mázatlan. A kiegészítés színét tekintve itt is a vörös szín dominál. 12 fazék töredéke díszítéssel ellátott. A peremtípusokat tekintve, a fazekaknál és tárolóedényeknél a lekerekített, enyhén kihajló, valamint a legömbölyített peremtípusok dominálnak.

A kancsók/korsók esetében, 9 töredék mázas, míg a további 4 töredék mázatlan. 6 kancsó/korsó töredéke angóbbal festett, míg 3 töredék angóbbal díszített. A lakóház anyagánál már említett jellegzetes angóbos és mázas kancsó típus, kisebb arányban, de ezt az anyagot is jellemezte.

A tányérok esetében 2 töredék mázas, míg 2 töredék mázatlan. 3 tányér töredéke díszített. A tányérok esetében számos díszítési típus is előfordul, az írókával való díszítés ezt a csoportot jellemzi inkább. Lapostányérok fordultak elő az anyagban.

A tárolóedények közül 5 mázatlan töredék volt. Az ivóedényeket tekintve, egy bögre fordul elő (1 mázatlan töredék). Több kancsó nyaktöredéke jellemezte ugyanakkor az anyagot (máztatlanok inkább).

A feldolgozott kerámiaanyagot tekintve, e tárgyak többnyire a 17–18. századra keltezhetők. Néhány kancsó töredék azonban a 16. századra, illetve a 19. század elejére keltezhető.

Az S10-es szelvény kerámiaanyaga:

Az egykori ferences kolostor területéről, a kápolna (káptalanterem) északi fala melletti betöltési rétegből (S10-es szelvény 1. négyzet) előkerült kerámiaanyag, 131 töredéket tett ki, amelyből 75 mázas, míg 56 mázatlan volt. 22 töredék került be a katalógusba. Mennyiségben ugyan kevesebb, de eléggé reprezentatív anyag bontakozott ki e réteg leletanyagát vizsgálva is.

A mázazáson kívül egyes kerámiákat angób festékekkel vontak be, vagy díszítettek. Egyes töredékek angób bevonatot és angób díszítést is tartalmaztak felületükön. 8 töredék mázat és angób festéket is tartalmazott a felületén. További 8 töredék angóbbal festett, illetve 3 töredék angóbbal díszített volt. A mázazást tekintve 35 töredék belül mázas, 2 töredék kívül, míg 38 töredék belül és kívül is mázas volt.

A kiégetés színe szempontjából ennél az anyagnál is a mindkét oldalán vörösre kiégetett töredékek domináltak (71 darab). Kisebb számban barnára (2 töredék), barnászvörösre (15 darab), feketére (6 töredék), szürkére (12 darab) és szürkésbarnára (2 darab) kiégetett töredékek is előfordultak. 2 töredék mindkét oldalán másodlagos égésnyomot tartalmazott. Számos töredéknél jellemző volt, hogy az oldalai nem egyformára voltak kiégetve, de ezeknél a töredékeknél is, a legnagyobb számban az egyik oldal szintén vörösre volt kiégetve.

A kiégetés típusát tekintve, az oxidáns égés dominált (97 töredék). Mindössze 25 töredék volt reduktáns égésű. 9 töredék törésfelülete réteges (szendvicses) szerkezetű volt, a sajátos égési mód következtében. A homokkal való soványítás dominált, kisebb arányban apró kavicsórlemény, mészszemcse, illetve grafit is előfordult a vizsgált anyagban.

A töredékek típusát tekintve, 32 peremtöredék, 55 oldaltöredék, 37 aljtöredék, 5 fültöredék, illetve 6 nagyobb edénytöredék fordult elő. A funkciót tekintve, az asztali kerámiaedények domináltak, számos kancsó/korsó (40 töredék) és tányér (19 töredék) is előfordult az anyagban. A konyhai edényeket tekintve a fazekak domináltak (33 töredék). Kisebb számban tárolóedények (15 töredék), fedők (2 töredék), illetve 2 bögre töredéke is jelen volt a leletanyagban.

A töredékek szemcseméretét, illetve az agyag milyenségét vizsgálva megállapítható, hogy a finom kerámia dominál itt is (107 töredék), a félfinom kerámia jóval kisebb arányban (24 töredék) van csak jelen, míg a durva kerámia nem jellemző.

A díszítéseket tekintve, mindössze 31 töredék díszített, a többi díszítés nélküli. Többnyire a mázzal való pöttyözés dominál e töredékeken, a vonalazás, csíkozás,

vonalas bekarcolás csak kisebb arányban fordul elő.

A mázak színét tekintve a barna, világoszöld és fehér máz dominál a töredékeken, de számos más színű máz is előfordul az anyagban (vörös, sárgás-barna, sárga, zöldes-barna). Több töredéken nemcsak egy, hanem több színű máz volt a jellemző. Többnyire fedőmázak, vagyis ónmázak fordulnak elő a leletek között, kisebb számban ugyanakkor ólomházak is voltak, főleg egyes angókkal festett edényeken.

Az egyes edénytípusokat tekintve, a fazekak közül 12 házas, míg 21 házatlan. A kiégetés színét tekintve itt is a vörös szín dominál. 4 házék töredéke díszítéssel ellátott. A peremtípusokat tekintve, a fazekaknál és tárolóedényeknél, a lekerekített, enyhén kihajló, valamint a legömbölyített peremtípusok dominálnak. Egyéb peremtípusok: enyhén kihajló, megvastagított, lekerekített perem; szélesen kihajló, galléros jellegű, lekerekített perem.

A kancsók/korsók esetében, 38 töredék házas, míg a további 2 töredék házatlan. 3 kancsó/korsó töredéke angókkal festett, míg 1 töredék angókkal díszített. A jellegzetes angóbos és házas kancsó típus nem jellemezte ezt a réteget.

A tányérok esetében, 18 töredék házas, míg 1 töredék házatlan. 11 tányér töredéke díszített. A tányérok esetében számos díszítési típus is előfordul, az írókával való díszítés ezt a csoportot is jellemzi. Lapostányérok jellemezték inkább az anyagot. A tárolóedények közül 2 házas, valamint 13 házatlan töredék fordul elő. Az ivóedényeket tekintve, ennél is bögrék fordulnak elő (1 házas és 1 házatlan töredék).

A feldolgozott kerámiaanyagot tekintve, e tárgyak többnyire a 17–18. századra keltezhetők. Néhány kancsó töredék azonban a 16. századra, illetve a 19. század elejére keltezhető.

5. 2. Kályhacsempe, kályhaszem töredékek

A feldolgozott kerámiaanyagban néhány kályhaszem, illetve kályhacsempe töredék is előfordult. Ezek egy kivételével, mind az S1-es szelvényben azonosított lakóházból kerültek elő (5 töredék). A 6. töredék az S3-as szelvényből, a kolostor kerengőjének környékéről került elő. E töredékek házatlan, angób festés és díszítés nélküli kályhaszem, illetve kályhacsempék ráma töredékei.

6. Következtetések, összegzés

Az elemzett leletanyag zömében a 17–18. századra keltezhető, az analógiák és a régészeti kontextus által. A kerámiaanyag jól reprezentálja a kora újkor és újkor anyagi kultúráját, a mázas kerámia edények elterjedését és fontosságát a vizsgált településen. Az elemzett leletegyüttes mindenképp egy polgári használatra utal.

A funkcionális kategóriákat tekintve, a konyhai (223 töredék) és asztali kerámiaedények (268) nem egyforma arányban képviseltetik magukat, mivel az asztali edények egy kis arányban megelőzik a konyhai kerámiaedények számát.

A kancsók, korsók nagy számban jellemzik a vizsgált anyagot, különösen a fehér angóbos és a mázzal ellátott kancsó típus. A tányérok változatos díszítési típusokkal vannak jelen, főleg az írókával díszített példányok kiemelkedők. Egyes tányér töredékek a török tányérok kedvelt díszítési mintáira hasonlítanak. A fazekak, főzőedények is szép számban vannak jelen. A legtöbb fazék belsejét mázzal vonták be, főleg barna és zöld mázzal, az edények tartósságának, vízálló képességének a növelése érdekében. Az egyéb konyhai edények közül, a lábasok, fedők és tárolóedények vannak még jelen. Az ivóedények közül bögrék fordulnak elő az anyagban.

A vizsgált leletegyüttes közül a lakóház leletanyaga volt a legreprezentatívabb, legváltozatosabb. A kolostor kerengőjének, valamint a kápolna északi falának közeléből származó anyag nem volt nagyszámú, de szintén számos mázas töredéket tartalmazott. A mázas edények nagy száma egy adott preferenciára utalhatnak, ugyanis a tárgyalt korszakban már nagy számban jelen voltak a mázas edények, nemcsak a módosabb polgárok engedhették meg maguknak.

A kolostor esetében kevesebb kerámiával kell számolni, de ez főként a tárgyak előkerülési helyében rejlő jellegzetességekben (kerengő, kápolna) jelentkezik, illetve, hogy e korszakra a kolostor épületét már nem használták eredeti funkciójának megfelelően.

A lakóház kerámiaanyaga többségében a 17. és 18. századra keltezhető, egy kevés töredék pedig a 19. századra. A kerengő és a kápolna (káptalanterem) kerámiaanyaga szintén inkább a 17–18. századra keltezhető. A kolostor rétegeinek esetében néhány töredék azonban még korábbra, a 16. századra, míg néhány későbbi töredék a 18. század végére, 19. század elejére volt keltezhető.

Közelebbi analógiákat többnyire Benkő Elek székelykeresztúri ásatásainak

anyagában⁵⁴, egyéb székelyföldi anyagban⁵⁵, a már feldolgozott és publikált kevés vásárhelyi anyagban⁵⁶, esetleg a nagyvárad vár publikált anyagában⁵⁷ lehet megtalálni. A távolabbi analógiákat tekintve, a mai északkelet-magyarországi⁵⁸ régióból közölt néhány kora újkori kerámiával is talán párhuzamokat lehet felfedezni.

Többnyire helyi fazekasok termékei fordulnak elő az anyagban, de egyes tányérok, korsók távolabbi fazekasműhelyek termékei (Kolozsvár, Gyulafehérvár és Nagyvárad környéke) is lehettek, amelyet a lehetséges analógiák is mutatnak. A vásárhelyi fazekas céh jelentőségét az írott források is bizonyítják.

Következtetésként elmondható, hogy a feldolgozott leletanyag a marosvásárhelyi fazekasság fontos szerepét hangsúlyozza ki a kora újkor, újkor időszakában. A feldolgozott leletanyagra a legjobb analógiákat tehát a székelyföldi, kolozsvári, Nagyvárad és Gyulafehérvár környéki analógiák biztosítják, csak sajnos még igen kevés anyagot ismerünk, mivel ezidáig nagyon kevés korai újkori kerámia lett közölve erdélyi viszonylatban.

A vásárhelyi fazekas céh hatással volt a környék fazekasságára, a vidéki, illetve Székelyföld távolabbi központjaira is, de ugyanakkor a még távolabbi fazekasközpontok szintén hatással voltak rá, az egyes új kerámia típusok, formák és díszítési módok, technikák itteni elterjedésében.

További kutatások, feldolgozások szükségesek Erdély kora újkori kerámiaanyagával kapcsolatban, mivel az ismeretek szegényesek és mindezidáig kevés leletanyag lett közölve.

⁵⁴ BENKŐ–DEMETER–SZÉKELY 1997.

⁵⁵ BOTÁR 2019.

⁵⁶ ZRÍNYI 1975, BAKK 2012, ASZALOS 2021.

⁵⁷ RUSU 2000, EMŐDI 2000.

⁵⁸ TOMKA 2018.

Irodalomjegyzék

1. Segédkönyvek, kézikönyvek, monográfiák, katalógusok

BENKŐ 1997

Benkő Elek: *A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája*. Budapest, 1992.

BENKŐ–DEMETER–SZÉKELY 1997

Benkő Elek–Demeter István–Székely Attila: *Középkori mezőváros a Székelyföldön*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1997.

BENKŐ–SZÉKELY 2008

Benkő Elek–Székely Attila: *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön*. Nap Kiadó, Budapest, 2008.

BENKŐ 2012

Benkő Elek: *A középkori Székelyföld I-II*. MTA, Budapest, 2012.

BOTÁR 2019

Botár István: *Havasok keblében rejtőző szép Csík. A Csíki-medence középkori településtörténete*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2019.

EMÖDI 2000

Emödi János: *Történeti adatok Nagyvárad múltjából II*. Literator Könyvkiadó, Nagyvárad, 2000.

HOLLÓ–SZULOVSKY 2006

Holló Szilvia Andrea–Szulovszky János (szerk.): *Az agyagművesség évezredei a Kárpát-medencében*. Budapest–Veszprém, 2006.

KATONA 1976

Katona Imre: *A habán kerámia Magyarországon*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1976.

KATONA 1978

Katona Imre: *A magyar kerámia és porcelán*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1978.

RUSU 2000

Rusu, Adrian Andrei (eds.): *Cetatea Oradea. Monografie Arheologică vol. I. Zona Palatului Episcopal*. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 2002.

RUSU 2008

Rusu, Adrian Andrei: *Investigări ale culturii materiale medievale din Transilvania*. Editura Mega, Cluj Napoca, 2008.

SIMONYI–TOMKA 2016

Simonyi Erika–Tomka Gábor (szerk.): „*A cserép igazat mond, ha helyette nem mi akarunk beszélni*”. *Regionalitás a középkori és kora újkori kerámiában*. (Opuscula Hungarica 9). Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2016.

TOMKA 2018

Tomka Gábor: *16–17. századi kerámia a történeti Borsod megyéből*. Opuscula Hungarica X. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2018.

2. Tanumányok

F. LAJKÓ 2010

F. Lajkó Orsolya: A kora újkori kerámia tipológiája – a néprajzi edényterminológia alkalmazásának lehetőségei a Dél-Alföldön. In: *A középkor és kora újkor régészete Magyarországon*. Szerk: Benkő Elek–Kovács Gyöngyi. Budapest, 2010, 799–816.

JAKÓ 1957

Jakó Zsigmond: Az otthon és művészete a XVI–XVII. századi Kolozsváron. In: *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 1957, 361–393.

KOLLÁTH 2012

Kolláth Ágnes: Két kora újkori kerámia leletegyüttes a budai Szent György térről. In: *Budapest Régiségei XLV*. Szerk.: Hanny Erzsébet. Budapest, 2012, 169–194.

KOLLÁTH 2021

Kolláth Ágnes: The research history of early modern pottery in Hungary. In: *Antaeus 37* (2021), Ed. Friderika Horváth. Budapest, 2021, 283–328.

KOVÁCS 2009

Kovács Gyöngyi: Ceramics from Carniola at Bajcsavár, a 16th-century Border Castle in Southwestern Hungary. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 60*. Budapest, 2019, 253–274.

KOVÁCS 2017

Kovács Gyöngyi: A kora újkori kerámia változásaihoz. Régi és új elemek a székesfehérvári Hiemer-ház leletanyagában. In: *Mesterségek és műhelyek a középkori és kora újkori Magyarországon–Tanulmányok Holl Imre emlékére*. Szerk.: Benkő Elek–Kovács Gyöngyi–Orosz Krisztina. Budapest, 2017, 325–351.

Soós 2011

Soós Zoltán: Bronze objects from the excavation of the Târgu Mureș Franciscan Friary. In: *Marisia XXXI*. Târgu Mureș, 2011, 313–337.

SZŐCSNÉ GAZDA 2019

Szőcsné Gazda Enikő: A kerámiakészítés technikátörténeti vázlata. In.: *Fejezetek Székelyföld technikátörténetéből*. Szerk: Márton László. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2019, 11–58.

SZŐCS 1997

Szőcs Péter Levente: Importul de veselă în Transilvania secolului al XVII-lea. In: *Studii și comunicări Satu Mare XIV*, 1997, 141–146.

SZŐCS 2000

Szőcs Péter Levente: Probleme privind datarea și cronologia ceramicii din secolele XVI-XVII din Transilvania. In: *Arheologia Medievală III*. 2000, 5–10.

SZŐCS 2004

Szőcs Péter Levente: Kerámiaedények a régészet és az írott források tükrében. In: *Korunk*. 14. évf. 7. sz. 2004, 36–42.

SZŐCS 2008

Szőcs Péter Levente: Vase ceramice din secolele XVI-XVII în oglinda documentelor scrise și izvoarelor arheologice. In: *Vasaria medievalia*. Eds. Rădulescu, Gabriela–Gaiu, Corneliu. Bistrița, Ed. Accent, 2008, 19–24.

VIZI 2006

Vizi Márta: A kerámia feldolgozásának módszerei. (Kísérlet az ozorai várkastély leletanyaga kapcsán). Adatbázisrendszer és kerámiaanalízis. In: *Az agyagművesség évezredei a Kárpát-medencében*. Szerk: Holló Szilvia Andrea–Szulovszky János. Budapest–Veszprém, 2006, 73–90.

VIZI 2010

Vizi Márta: A kora újkori kerámia feldolgozásának módszerei. Az ozorai várkastély leletanyagának adatbázisáról. In: *A középkor és kora újkor*

régészete Magyarországon. Szerk: Benkő Elek–Kovács Gyöngyi. Budapest, 2010, 817–838.

ZRÍNYI 1975

Zrínyi, Andrei: Olarii din Tîrgu Mureş şi produsele lor în lumina cercetării materialului rezultat din săpături. In: *Marisia* 5/1975, 93–111.

3. Régészeti jelentések, beszámolók

CIMEC 2001

Raport cetate – Târgu Mureş – 2001. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România* [2023.04.21.] <http://cronica.cimec.ro/detail.asp?k=1520>

Soós 2003

Soós Zoltán: Raport cetate – Târgu Mureş – 2003. In.: *Cronica cercetărilor arheologice din România* [2023.04.21.] <http://cronica.cimec.ro/detail.asp?k=2371>

Soós 2019

Soós Zoltán: Raport tehnic de săpătură arheologică preventivă: Cetate – Sector Mănăstirea Franciscană (Biserica Reformată) – Tîrgu Mureş. Tîrgu Mureş mai 2019.

4. Szakdolgozatok, disszertációk, előadások

ASZALOS 2021

Aszalos Henrietta: *Késő középkori és kora újkori kályhacsempe- és kerámialeletek a marosvásárhelyi vár egy feltárt lakóházából* (Államvizsga dolgozat). BBTE, Kolozsvár, 2021.

BAKK 2012

Bakk Antal Pál: *A marosvásárhelyi kora újkori tömlőc kerámia anyaga* (Államvizsga dolgozat). BBTE, Kolozsvár, 2012.

BAJKAI 2013

Bajkai Rozália: *Kora középkori kerámiakutatás és kapcsolatok a hajdúsági és nyírségi régiókban. Cercetarea ceramicii din feudalismul timpuriu şi relațiile lor în regiunea Hajdúság şi Nyírség*. MTA BTK Régészeti

Intézet, Nagykároly (előadás), 2013. május 11. (PowerPoint bemutató ábrája)

F. LAJKÓ 2007

F. Lajkó Orsolya: *A Dél-Alföld edényművessége a kora újkorban a 17. századi hódmezővásárhelyi kerámia néprajzi és régészeti összefüggései* (Doktori disszertáció). ELTE, Budapest, 2007.

KOLLÁTH 2019

Kolláth Ágnes: *A kora újkori kerámia tipológiai és kronológiai kérdései Budán* (Doktori disszertáció). ELTE, Budapest, 2019.

Táblák jegyzéke

- 1. Tábla.** Kancsó töredéke: **1.** Főzőedény töredékek: **2-3.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 2. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-3.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 3. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-2.** Főzőedény töredéke: **3.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 4. Tábla.** Fazék töredéke: **1.** Tárolóedény töredéke: **2.** Fedő töredékek: **3-4.** Bögre töredéke: **5.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 5. Tábla.** Bögre töredéke: **1.** Kancsó/korsó töredékek: **1-2.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 6. Tábla.** Kancsó töredékek: **1-2.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 7. Tábla.** Tányér töredékek: **1-3.** (Kolostor: S10 Carou 1)
- 8. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 9. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1,4.** Tárolóedény töredékek: **2, 3.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 10. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 11. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-5.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 12. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 13. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-3.** Tárolóedény töredéke: **4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 14. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 15. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 16. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-2, 4.** Tárolóedény töredéke: **3.** (Lakóház: S1-es szelvény)
- 17. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-3.** (Lakóház: S1-es szelvény)

- 18. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-3, 5-9.** Tárolóedény töredéke: **4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 19. Tábla.** Tárolóedény töredéke: **1.** Főzőedény töredéke: **2.** Lábas töredéke: **3.** Fedő töredékek: **4-6.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 20. Tábla.** Tányér/tál töredékek: **1-7.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 21. Tábla.** Kancsó/korsó töredéke: **1.** Tányér/tál töredékek: **2-6.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 22. Tábla.** Tányér/tál töredékek: **1-15.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 23. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-6.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 24. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 25. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-5.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 26. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-2, 4.** Bögre töredéke: **3.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 27. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 28. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 29. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 30. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 31. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-12.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 32. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-11.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 33. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-14.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 34. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-9.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 35. Tábla.** Bögre töredékek: **1-3.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 36. Tábla.** Bögre töredékek: **1-2.** Kancsó/korsó töredéke: **3.** Főzőedény töredéke: **4.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 37. Tábla.** Bögre töredéke: **1.** Kancsó töredékek: **2-3.** **(Lakóház: S1-es szelvény)**
- 38. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4.** **(Kolostor: S3 Carou 1)**
- 39. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-3.** Fedő töredékek: **4-5.** **(Kolostor: S3 Carou 1)**
- 40. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-5.** Tányér töredéke: **6.** **(Kolostor: S3 Carou 1)**
- 41. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1, 3.** Tárolóedény töredékek: **2, 4.** **(Kolostor: S3 Carou 5-6)**
- 42. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-2.** Tányér töredékek: **3-4.** **(Kolostor: S3 Carou 5-6)**
- 43. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-2.** Fedő töredéke: **3.** Bögre töredéke: **4.** **(Kolostor: S3 Carou 5-6)**

- 44. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-7. (Kolostor: S3 Carou 5-6)**
- 45. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4. (Kolostor: S4 Carou 1-3)**
- 46. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4. (Kolostor: S4 Carou 1-3)**
- 47. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-3. Fedő töredéke: 4. (Kolostor: S4 Carou 1-3)**
- 48. Tábla.** Tányér töredéke: **1. Fedő töredékek: 2-4. Tárolóedény töredéke: 5. Fazék töredéke: 6. Kancsó/korsó töredéke: 7. (Kolostor: S4 Carou 1-3)**
- 49. Tábla.** Kancsó/korsó töredékek: **1-2, 4-7. Talpas tál töredéke: 3. (Kolostor: S4 Carou 1-3)**
- 50. Tábla.** Főzőedény töredékek: **1-4. (Kolostor: S4 Carou 5-9)**
- 51. Tábla.** Főzőedény töredéke: **1. Tárolóedény töredéke: 4. Kancsó/korsó töredékek: 2-3, 5.**
Bögre töredéke: **6. (Kolostor: S4 Carou 5-9)**
- 52. Tábla.** Lábas töredékek: **1, 3. Tányér töredékek: 2, 4. Kancsó/korsó töredékek: 5-6. (Kolostor: S4 Carou 5-9)**
- 53. Tábla.** A kutatott szelvények elhelyezkedése az egykori kolostor területén (forrás: Cimec.ro)
- 54. Tábla.** Az S1-es szelvény felszínrajza (forrás: ásatási dokumentáció)
- 55. Tábla.** Díszítési típusok 1.
- 56. Tábla.** Díszítési típusok 2.
- 57. Tábla.** Díszítési típusok 3.
- 58. Tábla.** Díszítési típusok 4.
- 59. Tábla.** Díszítési típusok 5.
- 60. Tábla.** Díszítési típusok 6.
- 61. Tábla.** Díszítési típusok 7.
- 62. Tábla.** Díszítési típusok 8.
- 63. Tábla.** Az edényrészhez tartozás ábrázolása (Forrás: BAJKAI 2013 (PowerPoint bemutató ábrája alapján))